

Становище

за дисертационен труд на тема:

„Международно-правни аспекти на гражданско-военното сътрудничество (СІМІС)“

Изготвил становището:

Професор д.пол.н. Атанас Г. Гочев
катедра „Политология“
СУ „Св. Климент Охридски“

Дисертант:

Елвира Валентиновна Титко
катедра „Правни науки“
Юридически факултет
ВСУ „Черноризец Храбър“

I. Основание и цели на становището

1. **Основание.** Настоящото становище се изготвя във връзка със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 1816 от 04.12.2018 г. за участие на Професор д. пол. н. Атанас Г. Гочев в Научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ и в съответствие с изискванията на чл. 10 на Закона за развитие на академичния състав в Р. България (ЗРАСРБ) и чл. 31-34 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ППЗРАС) от 08.03.2011 г.

2. **Цел на становището и тема на дисертацията.** Становището следва да послужи при защитата на дисертация на **тема:** *„Международно-правни аспекти на гражданско-военното сътрудничество (СІМІС)“* пред специализираното научно жури за присъждане на научната степен „доктор на науките“ на Елвира Валентиновна Титко по професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Международно право и международни отношения“. Становището има за цел да улесни журито при вземането на решение, както и да помогне на дисертанта при представянето на своя труд. То дава отговор както на въпроси по същество, в съответствие с изискванията на чл. 32 на ППЗРАС, така и на технически въпроси, свързани с нормативните документи и съществуващата академична традиция и практика за разработването на дисертационни трудове за научната степен „доктор на науките“.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен в обем от 608 стр., съдържащ 530 стр. основен текст (включващ 10 стр. списък на съкращенията и съдържание) и 78 стр. списък на литературата и приложения. Работата е структурирана като въведение, пет глави с изводи към всяка глава, общо заключение, списък на използваните източници и литература (общо 643 записа, от които 398 документа и нормативно правни акта и 245 литературни източника), и приложения. Всъщност посочените документи са повече на брой, тъй като в списъка с литературните източници има включени и документи на международни организации като ООН, ЕС и НАТО – вж. например № 399 „*A Guide for the Military, Humanitarian Civil-Military Coordination*, ОСНА, UN, 2014“ както и № 401 „*Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*“, 1992, което е основен програмен документ на ООН (посочен е също и в списъка с документите под № 18). Съществуват и други подобни примери с документи на ЕС, НАТО, ОИСР и пр. Под линия са цитирани 967 източника.

В цитираните източници и в литературната справка доминират официални документи на международни институции за сметка на академични изследвания, особено в областта на международните отношения и право, което е известна слабост

по отношение на информационната база на изследването. Като цяло обаче **използваните и цитирани източници и документи дават основание да се счита, че дисертационният труд се основава на солидна документална основа.**

Могат да бъдат отбелязани известни несъответствия между посочени в текста имена и тяхната липса със съответни произведения в списъка с литературата, което не е редно за такъв тип труд. Например на стр. 13 в дисертацията са споменати Мерфи, Ш., Моргентау, Г., Пархитъка, В. П., Уилямс, П. Ч., Шиндлер, Д., Шоу, М., Шоу, Ч. и др., които не са в списъка с литературата, нито на кирилица, нито на латиница, а това поражда колебания за коректността на обзора на литературата и на самата литературната справка.

Освен по-горе посоченото смесване на документи и литературни източници, към библиографията могат да бъдат отправени и други забележки, свързани с нейното оформяне. Въпреки че забележката има технически характер, следва да се отбележи, че българските и международните библиографски стандарти предполагат отделно представяне по азбучен ред на източниците на кирилица и отделно представяне на тези на латиница. Това улеснява читателя при правенето на справки и е показател за акуратност и следване на процедурите на изследователския процес.

III. Актуалност и значимост на изследването

Дисертацията е посветена на важен и актуален въпрос от началото на 21 век – изследването на гражданско-военното сътрудничество (ГВС или CIMIC). Задачата на въоръжените сили вече не е само в постигането на военни резултати, но е свързана с минимизиране на загубите и осигуряване на защита на местното население, като крайната цел е постигането на мир и стабилност. Актуалността на темата се определя от това, че през 21 век въоръжените сили трябва да са в тясно сътрудничество с гражданското общество (население, публични институции, лидери, неправителствените организации и пр.), за да могат те да изпълнят своите задачи без да засегнат т.нар. некомбатанти.

В началото на 90-те години на миналия век в страните в преход от Централна и Източна Европа особено актуален бе въпросът за развитието на гражданско-военните отношения и гарантирането на граждански контрол над въоръжените сили и останалите силови институции. Днес фокусът е изместен върху ГВС. През първото десетилетие на 21 век с подобен проблем се сблъска и НАТО при преформулирането на стратегическата си концепция. Към 2010 г. практиката показва, че успешното изпълнение на военните мисии е невъзможно без впоследствие да бъде гарантирана стабилност и устойчиво развитие. А това е много трудно без тясно сътрудничество на въоръжените сили с гражданските институции и организации. Тази проблематика е актуална, както от гледна точка на теорията и практиката на международните отношения, така и от гледна точка международно правното регулиране на тези проблеми. Актуален е и въпросът за практическото използване на въоръжените сили, както и анализът на възможните структурни елементи на гражданския компонент и всички форми на взаимодействие в сферата на ГВС.

Обектът на изследването е „проблемите на теорията и практиката, процеса на формиране, развитие и функциониране на системата ГВС“. **Предметът** на дисертацията е формулиран като „теорията, принципите, нормите на международното право, актовете и доктрините на международните организации, вътрешните закони на избрани страни по света, докладите и практиката на ГВС“. Посочените формулировки би следвало да се прецизират, за да се отстрани смесването и припокриването на обект и предмет на труда.

Основният **изследователски въпрос** е фокусиран върху механизма за осъществяване на системата ГВС, като ново явление, който не е реализиран напълно както на национално, така и на международно ниво. Въз основа на изследователския проблем е формулирана **основната изследователска теза**, че ефикасността на миро-опазващите и миро-творческите операции зависи от тясното им взаимодействие с помощта на различните форми на ГВС. Изследователската теза води до формулирането на поредица от изследователски проблеми, които са свързани с решаване на основната цел на дисертационния труд – изясняването на теорията и практиката на функционирането на ГВС. **Но в Автореферата на дисертацията тази цел е представена твърде неясно и нееднозначно.** Това е довело до формулиране на допълнителни цели, което е съчетано с поставянето на множество задачи. Част от тях са **тривиални и вече са намерили своето решение**, например въпросите за взаимодействие на армията и гражданското общество, тълкуването на националната сигурност в контекста на човешките права (Автореферат, с. 4), а същността на „human security“ (Автореферат, с. 5) е понятие, изяснено и използвано от UNDP през последните 15 и повече години.

Методологията на изследването е описана подробно. Според нас дисертацията се основава на интерпретативни методи и в много по-малка степен на емпиричен позитивистки анализ. Бих препоръчал тази част от изследването да се огледа и редактира внимателно, защото някои от твърденията като например „...единство на епистемологически, социално-философски и правен анализ на особеностите на прилагането както на международната, така и на националната нормативна уредба на ГВС“ (Автореферат, с. 5) **са много неясни биха могли да събудят въпроси до каква степен казаното е реализирано в работата.**

IV. Обща оценка на научните резултати

Дисертационният труд представлява самостоятелно научно изследване, което има междудисциплинарен характер. Тематиката е комплексна, но избраната структура е позволила пълноценно разработване на темата. Особено значение за разбирането на темата има първа глава, където е анализирана концепцията за взаимодействие между граждански и военни елементи в системата на спазване на човешките права и разрешаване на въоръжени конфликти. Това впоследствие се превръща в предпоставка за разработването на проблемите на ГВС от гледна точка на международното право. Следващите три глави имат описателно-интерпретативен характер и изясняват прилагането на елементи на ГВС в избрани операции на ООН, НАТО и ЕС. По нататък е разгледан въпросът за подходите при прилагането на ГВС в различни страни и групи страни (САЩ, Канада, Великобритания, държави от Източна Европа и пр.). Всичко това **е довело до систематизиране на актуалните проблеми за оптимизацията на ГВС като елемент от дейността на въоръжените сили** през 21 век. При това анализът на тези въпроси е свързан пряко и с текущата практика в Украйна. Аналитичните изводи и резултати са обобщени след всяка глава. В края на дисертацията е представено систематизирано обобщение на аналитичните изводи и постигнатите резултати за ролята и значението на ГВС през 21 век и значението му за развитието на гражданските институции и въоръжените сили в Украйна. **Авторът е предложил обосновани и рационални предложения за подобряване на културата на управление в сферата на ГВС.** Постигнатите резултати от анализа, систематизацията на проблемите и направените изводи са допринесли до реализирането на поставените изследователски цели и задачи.

V. Оценка на приносите в дисертационния труд

Като цяло теоретичните и практико-приложните постижения в работата на д-р Елвира Титко отговарят на изискванията за присъждане на научната степен „доктор на науките“. Споделям по принцип самооценка на автора за постигнатите научни резултати, обобщени в края на Автореферата, най-вече първите пет приноса, отнасящи се до развитието на научното знание (Автореферат, с. 35). Считаю също така, че голяма част от изследването е новаторско.

Като по-съществени **научни резултати** в дисертацията бих посочил:

- ✓ Дефинирането и оценката на ролята и защитата на човешките права при провеждането на ГВС. Предложен е съвременен подход за гарантиране на правата на човека и гражданите при дейността на въоръжените сили;
- ✓ Предлагането на нов подход за взаимодействие на гражданския с военния компонент в системата на гражданско-военно сътрудничество;
- ✓ Създаването на модел на Концепцията за развитие на гражданско-военно сътрудничество във Въоръжените сили на национално ниво, *de lege ferenda*, което се базира на теоретичен и правен анализ;
- ✓ Премахване на теоретичните недостатъци при тълкуването както на определението на ГВС (CIMIC), така и на неговите компоненти, цели, принципи и основни функции;
- ✓ Извеждането на желаните крайни резултати от дейностите по практическото реализиране на дейностите в рамките на системата на ГВС.

Дисертацията има и **приложно значение**, което е материализирано като модел за създаване на образователна програма за обучение на специалисти по ГВС (CIMIC);

VI. Автореферат и публикации по темата на дисертацията

Авторефератът на дисертационния труд е в обем от 36 стр. Той отразява в необходимата степен съдържанието на дисертационния труд, представя основните акценти на изследването и постигнатите научни и научно-приложни резултати. Според нас българският текст на Автореферата се нуждае от допълнителна езикова редакция, което би довело до по-голяма яснота на текста и до избягване на използването на понятия като „военни сили“, вместо „въоръжени сили“, което е по-подходящо в контекста на дисертационния труд.

Представени са 14 **публикации**, свързани с темата на дисертационния труд. Това гарантира необходимата публичност на изследването и потвърждава авторския принос на кандидата по отношение на постигнатите резултати.

VII. Критични бележки и препоръки

Към работата могат да бъдат отправени и известен брой критични бележки и препоръки. Ще посочим само някои по-важните и съществени бележки, които могат да се използват и като препоръки при бъдещо подобряване на работата.

- ✓ Необходимо е по ясно разграничение между предмета и обекта на изследването. По начина, по който са формулирани на стр. 13 в труда те в голяма степен се припокриват и трудно се разграничават;
- ✓ Въпреки че в дисертацията се прави интересна връзка между човешка сигурност и национална сигурност, тези понятия са твърде различни и описват различни явления. Човешката сигурност (*human security*) се отнася по-скоро до доброто управление (*good governance*) и дефицитът на такъв вид

- сигурност води до т. нар. „провал на държавата“ (state failure). Последният може да предизвика криза или въоръжен конфликт. Националната сигурност се свързва по-скоро с опазване на суверенитета и територията на държавата с помощта на въоръжените сили, които обаче нямат преки функции и задачи, свързани с доброто управление и човешката сигурност. Връзката, йерархията и съотнасянето на понятията трябва да се прецизира, за да може по-ясно да се формулира ролята на различните актьори, в т.ч. и на въоръжените сили, в ГВС;
- ✓ Описанието на тезите, изследователските въпроси, задачите и целите на изследването (стр. 14-16) следва да е по-кратко и прецизно. Поставянето и формулирането на множество тези, цели и задачи разводнява изследването и впоследствие изисква много конкретни отговори, които да покажат кои от тезите са доказани, както и кои цели и задачи за постигнати. В това отношение работата се нуждае от известно прецизиране;
 - ✓ Посочената „научната новост на изследването“ (стр. 17-19) е твърде прекспонирана. Някои от твърденията са спорни, а други не са актуална „новост“ в практиката на международните институции;
 - ✓ В използваната литература доминират документи и материали на различни международни организации (преди всичко интернет източници), за сметка на академичните разработки в разглежданата област. Впоследствие това създава проблеми при обосноваване на изследователските тези в сферата на науките за международните отношения и международното право;
 - ✓ Има известни несъответствия между посочени в текста имена на автори и липсата на тези автори и съответните им произведения в списъка с литературата, което не е редно.

Някои от посочените по-горе бележки имат дискуссионен характер и не намаляват значимостта на приносите и достойнствата на дисертационния труд. Те по-скоро следва да се разглеждат като предизвикателства в бъдещата изследователска работа на автора и като насоки за бъдещ размисъл. Дисертацията е задълбочен и добре оформен научен труд, посветен на изследването на актуален проблем, в който са постигнати научни и научно-приложни приноси.

VIII. Заключение

Анализът на представения дисертационен труд показва, че е направен много сериозен и успешен опит за обединяване в единна система на понятия, които досега са били в различни съдържателни плоскости. Изследването разкрива нови хоризонти и възможности за развитие на ГВС като необходим елемент от дейността на въоръжените сили през 21 век.

Като цяло давам положителна оценка на дисертационния труд. В него са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ и Наредбата за АС на ВСУ за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Въз основа на това предлагам на НАУЧНОТО ЖУРИ да присъди на д-р ЕЛВИРА ВАЛЕНТИНОВНА ТИТКО научната степен **„доктор на науките“** в професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Международно право и международни отношения“.

София, 21. 01. 2019 г.

Член на научното жури:

Професор д. пол. н. Атанас Г. Гочев